

Çince Söz Diziminin Tipolojik Açıdan Rusça ve Kırgızca ile Karşılaştırılması A Typological Comparison on Chinese Word Order with Kyrgyz and Russian

Mesut KESKİN*

Öz

Dillerde tipolojik yönelimi belirlemede kullanılan cümle kalıpları aracılığıyla yapılan incelemede “VO” sıralamalı diller ile aynı grupta yer almış olan Çin dilinin “OV” sıralamalı diller ile daha benzer bir yapıya sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle çalışmamız Çin dilini tipolojik açıdan “OV” sıralamalı dil olarak kabul görmüş olan Kırgızca ve “VO” sıralamalı dil olarak kabul görmüş olan Rusça ile karşılaştırıp, dillerin tipolojik açıdan “OV” tip mi, yoksa “VO” tip mi olduğunu belirlemede kullanılan cümle kalıplarının geçerliliğini somut örnekleme yöntemi ile yeniden test etmiştir. Yapılan inceleme ile dillerin yönelimini belirlemede kullanılan kalıpların geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Çince tipolojik açıdan incelendiğinde “VO” tip bir dil olan Rusçadan farklı, “OV” tip bir dil olan Kırgızca ile daha benzer bir sıralamaya sahiptir. Bu da Çincenin fiil konumları açısından “VO” diller ile benzerlik gösteren ancak diğer cümle öğelerinin sıralamaları açısından “OV” tip bir dil olarak değerlendirilmesi gerektiğini açık bir şekilde göstermektedir. Çincenin “OV-VO” diller ile benzer ve farklı yönlerinin anlaşılması, Çince öğrenen her iki tip dilin kullanıcıları açısından oldukça önemlidir.

Anahtar sözcükler: Çince, Rusça, Kırgızca, tipoloji, sıralama (yönelim), karşılaştırma.

Abstract

The word order type of Chinese syntax configuration was generally summarized as VO type, however, the study on the syntactic configuration of language type features and tendencies pointed out that in fact it is more inclined to be summarized as OV type. Kyrgyz and Russian were chosen as the contrast languages in this study. The former is a typical OV-type language, and the latter is a typical VO-type language. The effectiveness of syntactic configuration was tested again by comparing these two languages with Chinese. The result shows that the syntactic configuration which is used to confirm the tendency of language types is effective. Through the study of word order types, it is considered that Chinese tends to be regarded as OV type like Kyrgyz, not VO type like Russian. For Chinese learners whose mother tongues are Kyrgyz and Russian, it is significantly important to understand the similarities and differences between Chinese and other OV and VO languages.

Keywords: Chinese, Russian, Kyrgyz, word order, typology, comparison.

Giriş

Günümüze değin yapılmış olan çalışmalar ve elde edilmiş veriler doğrultusunda dilleri “SVO, VSO, VOS” sıralamasını kullanan “VO” tipi diller ve “SOV, OSV, OVS” sıralamasını kullanan “OV” tipi diller olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bir dilin “VO” tipi mi yoksa, “OV” tipi mi olduğunun saptanmasında kullanılan alışıldık metodlar arasında en basit olanı doğrudan fiil ve nesnelere o dildeki

* Dr., Beijing Language and Culture University, Faculty of Linguistic Sciences, Department of Linguistics and Applied Linguistics. E-posta: mesutkeskin@shisu.edu.cn, ORCID: 0000-0002-3308-2175

konumlarına bakılması olacaktır. Ancak diller tipolojik açıdan incelendiğinde “VO” ve “OV” tip dillerin fiil ve nesne konumları dışında daha farklı kural ve koşullara uygunluk gösterdiği saptanmıştır. “VO” tipi olarak kabul görmüş olan bir dilin cümle öğelerinin kullanması gereken sıralama ile, “OV” tipi olarak kabul görmüş olan bir dilin cümle öğelerinin kullanması gereken sıralama birbirinden farklıdır. Örnek vermek gerekirse, Çin dili fiilleri önde olan bir dil olarak sınıflandırılmış olmasına karşın soru sözcükleri, iyelik ekleri ve kişi isimleri gibi öğelerinin kullanımları yönünden fiilleri sonda olan diller ile aynı konumları kullanmaktadır. Bu da dillerin sadece fiil ve nesne konumlarına bakılarak sınıflandırılmasının yeterli olmadığını somut bir kanıttır.

Çin dilinin Rusça ve Kırgızca ile tipolojik açıdan karşılaştırılmasından önce dil tipolojisi hakkında kısa bir bilgi verilmesi gerekli olacaktır. Dil tipolojisi benzer ve farklı diller arasında karşılaştırma yapılması amacı ile kullanılabilmesi gibi, sadece belirli bir dili tipolojik açıdan değerlendirmek amacı için de kullanılabilir. Diğer bir ifadeyle dil tipolojisi birbiri ile benzer ya da farklı coğrafya ve kültürlerdeki diller arasında her zaman var olan, ancak daha önceden fark edilmemiş olan kuralları aramaktadır. Fark edilen kuralların tekrarlanabilir olması, evrensel olması en temel ilkedir. Bu nedenle eğer bir dil “VO” dili olarak sınıflandırılmış ise, bu dilin cümle öğeleri sıralamaları bakımından sınıfına uyumlu olmalıdır. Eğer bir dil sınıfı ile uyum göstermiyor ise bunun başka bir sebebi mevcuttur. Dil tipolojisini mantık bilimi yardımı ile tanımlamak da mümkündür. Örneğin bir evde elektirik var ise ışıklar yanacaktır ve ışıkların yanabilme sonucunu elektiriğin var olmasına bağlamak mümkündür. Ancak bir evde elektirik olmadığı halde ışık yanıyor ise bu durumu aynı şekilde şebekeden gelen elektiriğin var olmasına bağlamak yanlış olacaktır. Başka bir örnek verecek olursak eğer bir dilde “X” var ise “Y” kesin olarak mevcuttur ve “X” in varlığı “Y” nin varlığını ispat eder niteliktedir. Ancak bir dilde sadece “Y” var ise, “X” ya vardır ya da “Y” nin var oluşunu sağlayan başka bir unsur vardır. “X” olmadığı halde “Y” nin var olma neticesi ile bir dili “X” niteliği olan diller ile aynı şekilde sınıflandırmak doğru değildir. Bu durumda önemli olan “X” olmadığı halde “Y” nin varlığına neden olan unsurların ortaya konulması olacaktır.

Çin dilinin cümle yapısı ve cümle öğelerinin sıralama biçimlerine yönelik birçok çalışma mevcuttur. Bazı çalışmalar Çin dilinin “VO” tipi bir dil olduğunu ileri sürerken, bazı çalışmalar “OV” tipi bir dil olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun sebeplerinden biri olarak yapılan çalışmanın tek bir açıdan ve belirli bir ifade biçimine yönelik olduğu gösterilebilmektedir. Sadece fiillerin konumları ve tek bir açıdan belirli bir cümle yapısına yönelik çalışmaların neticesinde Çin dilinin “VO” tip diller ile aynı sınıfta yer aldığı sonucuna varılmıştır. Light’ın (1979, s. 7) çalışması bu görüşü destekler niteliktedir. Ancak bu çalışmalarda fiillerin sadece nesne önlerinde yer alabildiği ifadelerle yer verilmiş olup tipolojik açıdan “VO” tipi dillere aykırı olan ifadeler göz ardı edilmiştir. Sadece iyelik ekleri, soru ifadeleri, çoğul ekleri, niteleyici isim ve isimlerin oluşturduğu ifadeler, isimlerin sonlarına ve fiillerin önlerine gelebilen edatların oluşturduğu ifadelerle yönelik tek düze yapılmış olan çalışmalarda ise, Çin dilinin “OV” tipi diller ile aynı sınıfta yer aldığı sonucuna varılmıştır. Tai (1973) Çin dilinin “OV” sıralamalı diller ile aynı olduğu görüşündedir. Fakat bu çalışmalarda “OV” tipi dillere uygun olan ifade ve cümle yapıları dışındaki kullanımlara değinilmemiştir. Bu açıdan Jin ve Yu`nun (2012, s. 35) çalışması Çin dilinin her iki tip sıralamayı aynı anda kullanan bir dil olduğu görüşü ile daha geniş bir açığa sahip olmuştur. Keskin`e (2021, s. 13) göre Çince fiil konumlarına bakıldığında “VO” dillere benzeyen, ancak diğer cümle öğelerinin cümle içlerinde yer aldıkları konumlarına bakıldığında “OV” diller ile benzer olan, “VO” ya da “OV” tipi diller ile oldukça farklı bir dildir.

Çalışmamız bu sonucu desteklemek ile birlikte, Çin dilinin tipolojik yapısını Rusça ve Kırgızca ile karşılaştırarak, Çin dilinde hangi tipi sıralamaların mevcut olduğunu, hangi ifadelerin hangi tip sıralamaları kullandığını bu diller aracılığı ile elde edilen sonuçlar doğrultusunda daha net bir biçimde yansıtmıştır. Çin dilinde az da olsa bazı ifadelerin aynı anda her iki tip sıralamayı kullandığı, bazı ifadelerin yalnızca “OV” tipi sıralamayı kullandığı (sayısal açıdan fazla) ve bazı ifadelerin yalnızca “VO” tipi sıralamayı kullandığı (sayısal açıdan az) gözlemlenmiştir. Bu durum “VO” veya “OV” olarak sınıflandırılan diller için oldukça sıra dışıdır. Dolayısıyla Çin dili için “VO” tipi bir dil şeklindeki yüzeysel bir tanımlama geçersizdir. Çin dili fiil konumları bakımından “VO” dillere benzemektedir. Ancak cümle sıralaması açısından “OV” diller ile daha fazla ortaklık sergilemektedir. Çin dili öğrenimi ve öğretimi esnasında Çin dilinin diğer diller ile farklı ve benzer olan yönlerinin daha somut bir şekilde işlenmesi etkili ve fayda sağlayan bir yöntem

olacaktır. Liu (2012) göre Çin dili eğitimini daha kolay anlaşılır somut bir hale getirebilecek somut kavramlara dayandırmak gerekmektedir. Umarız çalışmamız bu açıdan az da olsa katkı sağlayacaktır.

Ayrıca bilindiği üzere Rus dili fiilleri önde olan diller içerisinde sözlü iletişim yönünden öğelerini hareketli ve değişken bir biçimde kullanabilen bir dil olarak kabul edilmektedir. Bu durum çalışmamızda kullanılan cümle kalıpları yönünden nasıldır? Çin dili ile benzer midir? Bu nedenle Rus dili seçilmiştir. Ülkemizde Kırgız diline yönelik yapılmış olan çalışma oldukça azdır. Burada ele alınan konu açısından daha fazla çalışma yapılmış olan Türkçe yerine Kırgız dilinin tercih edilmesi, ülkemizde yapılan çalışmalara Kırgız dili açısından az da olsa katkı sağlayarak dil örneği kazandıracaktır. Kırgız dili bu nedenle seçilmiştir.

Dillerde Tipolojik Açıdan Uyum Sergileyen Kalıplar

Dillerde fiil ve nesne konumları dışında belirli kalıplara uyumun geçerli olduğunu en erken 1963 yılında Greenberg sınırlı bir sayıdaki dile yönelik yapmış olduğu çalışma ile fark etmiştir. Birbirinden farklı ve benzer özelliklerdeki dillerin karşılaştırılması ile elde edilen veriler doğrultusunda, dillerde kullanılan ifadelerin rastgele bir düzene sahip olmadığını ve temelde yönelim belirten 45 adet kalıbın varlığını ortaya çıkartmıştır. Bunun üzerine Dryer 1992 yılında Greenberg'in 1963 yılında elde ettiği sonuçları daha fazla dil ekleyerek yeniden test etmiş ve iyileştirmiştir. Daha sonra Haspelmath 2006 yılında, Dryer ise 2008 yılında kendisinin 1992 yılında elde etmiş olduğu verileri tekrardan düzenleyerek "VO" ve "OV" dillerinin tipolojik cümle sıralamaları ile doğrudan ilgili olan 15 adet cümle kalıbı ve doğrudan ilgili olmayan 7 adet cümle kalıbını elde etmiştir. Keskin ve Jin'e (2019) ve Keskin'deki (2020) çalışmalarına göre "VO" ve "OV" dillerinin kurallı bir biçimde tipolojik açıdan doğrudan uyum sağladığı 5 adet cümle kalıbı daha mevcuttur. Aşağıda dillerde evrensellik gösteren 20 adet cümle kalıbı tablo 1 içerisinde gösterilmiştir.

Tablo 1. "OV-VO" Dillerinde uyum görülen cümle kalıpları

Sıra	"OV" Tipi Diller	"VO" Tipi Diller
1	Karşılaştırma Unsuru + Sıfat	Sıfat + Karşılaştırma Unsuru
2	Yöntem Zarfı + Fiil	Fiil + Yöntem Zarfı
3	İlgi Zamiri + İsim	İsim + İlgi Zamiri
4	İsim + Çoğul Eki	Çoğul Eki + İsim
5	İyelik Eki + İsim	İsim + İyelik Eki
6	İsim + Tanımlayıcı	Tanımlayıcı + İsim
7	Fiil + İstek Fiili	İstek Fiili + Fiil
8	Fiil + Olumsuzluk Ögesi	Olumsuzluk Ögesi + Fiil
9	Cümle + Bağlantı Zarfı	Bağlantı Zarfı + Cümle
10	Fiil + Zaman Belirten Yardımcı Fiil	Zaman Belirten Yardımcı Fiil + Fiil
11	Doğrulan İfade + İmek Fiili	İmek Fiili + Doğrulan İfade
12	Ekli Cümle + Fiil	Fiil + Ekli Cümle
13	İsim Cümlesi + Ek	Ek + İsim Cümlesi
14	Cümle + Tamamlayıcı	Tamamlayıcı + Cümle
15	Cümle + Soru Sözcüğü	Soru Sözcüğü + Cümle
16	Kişi Adı + Mesleki Ad	Mesleki Ad + Kişi Adı
17	Kişi Adı + Yakınlık Belirten Ad	Yakınlık Belirten Ad + Kişi Adı
18	Kişi Adı + Saygı Belirten İsim	Saygı Belirten İsim + Kişi Adı
19	Zaman Belirten İsim + Sınırlayan İsim	Sınırlayan İsim + Zaman Belirten İsim
20	Nitelik Belirten İsim + İsim	İsim + Ek + Nitelik Belirten İsim / Nitelik Belirten İsim + İsim

Çin Dilindeki Durum

Çince günümüze değin fiilleri önde olan diller ile aynı sıralamaya sahip olduğu düşüncesi ile hatalı bir biçimde "VO" tipi bir dil olarak kabul görmüştür. Çin dilinde fiiller çoğunlukla nesnelere önlerinde yer aldığından dolayı bu şekilde sınıflandırmak kısmen doğrudur. Fakat Çin fiil ve diğer cümle öğelerinin

sıralanış biçimleri bakımından “OV” tipi diller ile daha fazla benzerlik göstermektedir. Çince fiil konumları bakımından “VO” diller ile benzer olan, diğer cümle öğelerinin fiiller ile ilişkileri bakımından “OV” diller ile daha yakın olan bir dildir (Keskin, 2021). Dolayısıyla Çin dilinin doğru öğrenilip daha iyi bir biçimde anlaşılabilmesi için aşağıda verilmiş olan yönelimler büyük bir öneme sahiptir. Çalışmamızda Rusça ve Kırgızca ile yapılacak karşılaştırmada Çin dili için daha öncesinden elde edilmiş olan sonuçlar kullanılacağından Çince örneklerin tekrardan işlenmesine gerek görülmemiştir. Çin dilindeki durum aşağıdaki tabloda ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir.

Tablo 2. Çin dilinin tipolojik yapısı (Keskin, 2021)

	Cümle Kalıpları	“VO” Tipi	“OV” Tipi
1	Karşılaştırma Unsuru + Sıfat	+	+
2	Yöntem Zarfı + Fiil	+	+
3	İlgi Zamiri + İsim		+
4	İsim + Çoğul Eki		+
5	İyelik Eki + İsim		+
6	Tanımlayıcı + İsim	+	
7	İstek Fiili + Fiil	+	
8	Olumsuzluk Eki + Fiil	+	+
9	Bağlantı Zarfı + Cümle	+	
10	Yardımcı Fiil + Fiil		
11	Doğrulamayı Fiil + İmek Fiili		
12	Ekli Cümle + Fiil	+	+
13	İsim Cümlesi + Ek	+	+
14	Tamamlayıcı + Cümle	+	
15	Soru Sözcüğü + Cümle		+
16	Kişi Adı + Meslek Adı		+
17	Kişi Adı + Kan Bağı Belirten Ad		+
18	Kişi Adı + Saygı Belirten Ad		+
19	Zamanı Belirten İsim + Zamanı Sınırlayan İsim		+
20	Nitelik Belirten İsim + Nesne İsmi		+

Yukarıdaki Tablo içerisinde “+” kullanılan sıralamayı, “Mavi” Aynı anda karşılık bulan iki tip sıralamayı, “Sarı” sadece “VO” tipi şeklindeki sıralamayı, “Kahverengi” ise sadece “OV” tipi şeklindeki sıralamayı gösterir. Açıkça görülüyor ki Çin dilinde “OV”dillere uyum sağlayan cümle sayısı 14, “VO” dillere uyum sağlayan cümle sayısı 9, yalnız “VO” sıralamasını kullanabilen ve “OV” sıralamasında karşılığı olmayan cümle sayısı 4, yalnız “OV” sıralamasını kullanabilen ve “VO” sıralamasında karşılığı olmayan cümle sayısı 9 tanedir. Aynı anda her iki tip sıralamayı kullanan cümle sayısı ise sadece 5 tanedir. Aynı anda her iki tip sıralamayı kullanan cümlelerin kullanım sıklıkları bakımından değerlendirilmesi ile “OV” tipi sıralamasının “VO” tipi sıralamasına kıyasla daha sık kullanıldığı basit bir biçimde görülebilmektedir. Bu sebeple Çin dili için “VO” tipi bir dil ifadesinin kullanımı fazlasıyla yanlış olacaktır. Aşağıda Rusça ve Kırgızca evrensellik taşıyan cümle kalıpları doğrultusunda ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Rusça ve Kırgızcanın İncelenmesi

- (1) Sıfat + Karşılaştırma Unsuru (V→O)
Karşılaştırma Unsuru + Sıfat (O←V)

(a)	Эта машина быстр-ее его.	(R)
	Eta mashina bystr-yeye yego.	
	DEM. N. ADJ-COMP. 3SG.	
	‘Bu araba ondan daha hızlı.’	

- (b) Бул машина дагы **тезирээк.** (K)
Bul maşına dağı **tezireek.**
DEM.N. COMP. ADJ.
'Bu araba daha hızlı'

Verilen örneklerde “R” Rus dilini, “K” ise Kırgız dilini belirtmek için kullanılmıştır. Rusça ve Kırgızca verilmiş olan örnekler doğrultusunda fiilleri nesne önlerinde olan diller ve fiilleri nesne sonlarında olan dillerde sıralamanın tamamen zıt bir biçimde gerçekleştiği açıkça görülmektedir. “VO” sıralamasını kullanan Rusçada karşılaştırma unsuru sıfattan sonra yer alırken, “OV” sıralamasını kullanan Kırgızcada sıfattan hemen önce yer almaktadır. Rus dilinde karşılaştırma unsuru genelde sıfat sonlarına getirilen “-ee, -ой” ekleri ile belirtilir. (1a) örneğinde hızlı anlamına gelen “быстрый” sonuna “-ee” ekini alarak “быстр+ee (Sıfat + Karşılaştırma unsuru)” şeklindeki sıralamayı kullanmıştır. Çin dilinde karşılaştırma unsuru olarak iki farklı öge mevcuttur. Bu ögeler “Karşılaştırma unsuru (比- bǐ) + Sıfat” ve “Sıfat + Karşılaştırma unsuru (过- guò)” şeklinde birbirinden farklı iki türde sıralamaya sahiptir. Ancak “比-bǐ” ögesi ile kurulan “OV” tipi dil ifadelerinde hemen hemen her türlü sıfat ile cümle kurulabilirken “过- guò” ögesi ile kurulan “VO” tipi dil ifadelerinde kullanılacak sıfat sayısı oldukça azdır ve sınırlı bir kullanıma sahiptir. İki farklı tip sıralamayı kullanan karşılaştırma ögesi arasında “OV” tipi diller ile aynı sıralamaya sahip olan (比- bǐ) ögesi daha sık kullanılmaktadır.

- (2) Fiil + Yöntem Zarfı (V→O)
Yöntem Zarfı + Fiil (O←V)

- (a) иди **медленно.** (R)
idi **medlenno.**
V. ADV.
'yavaş git'
- (b) **жай** баруу. (K)
jay baruu.
ADV. V.
'yavaş git'

Yukarıda (2a) ve (2b) örneklerinde sıralamanın tamamen zıt şekilde gerçekleştiği açık bir şekilde görülmektedir. (2a) örneğinde Rusça fiil + yöntem zarfı şeklindeki “VO” dillerin kombinasyonunu kullanırken, (2b) örneğinde Kırgızca “жай” yöntem zarfı + fiil şeklindeki “OV” dillerin kombinasyonunu kullanmıştır. Wang (2011, s. 170) göre modern Rusça “OV” dil olan eski Slav dillerinden çok fazla etkilenmiştir. Dolayısıyla “OV” tipi sıralama biçimlerine rastlamak mümkündür. Emir ve vurgulama gerektiren sözlü (devrik olarak kabul edilen) ifadelerde bazen zarfların fiil önlerinde yer aldığı görülmektedir. Çince bu açıdan Rusça ve Kırgızcadan oldukça farklıdır. Sözlü iletişimde her iki tip sıralama aynı derecede kullanılmaktadır. Ancak yazılı ifadelerde “OV” dillerin sıralamasını kullanan ifade biçimleri doğru olarak kabul edilmektedir.

- (3) İsim + İlgili Zamiri (V→O)
İlgili Zamiri + İsim (O←V)

- (a) учитель **который** приходит в школу рано утром. (R)
Uchitel **kotoryy** prikhodit v shkolu rano utrom.
Öğretmen REL. V. All. N1. N2.
'Okula sabah erken gelen öğretmen'

- (b) Мектеп-ке эртең менен эрте кел-ген мугалим. (K)
 Мектеп-ке erten menen erte kel-gen mugalim.
 N1-ALL. N2. V- REL. Öğretmen.
 ‘Okula sabah erken gelen öğretmen’

Rus dilinde verilmiş olan (3a) örneğinde öğretmen anlamına gelen “учитель” ilgi zamiri “который” den önce gelerek fiilleri önde olan “VO” dillere uygun bir yönelim sergilemiştir. Rus dilinde ilgi zamirlerinin ilgi ilişkisi kurdukları isimlerden önce gelmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Kırgız dilinde ise sıralama Rus dilinden tamamen zıt bir biçimde gerçekleşmiştir. İlgi zamiri görevi üstlenen “-ген” eki öğretmen anlamına gelen “мугалим” den hemen önce gelerek fiilleri sonda olan “OV” sıralamalı dillere uygun bir yönelim sergilemiştir. Çince bu açıdan Kırgız dili ile aynı sıralamayı kullanmaktadır.

- (4) Çoğul Eki + İsim (V→O)
 İsim + Çoğul Eki (O←V)

- (a) Учител-я. (R)
 Uchitel-ya.
 Öğretmen - PL
 ‘Öğretmenler’
- (b) Мугалим-дер. (K)
 Mugalim-der.
 Öğretmen - PL
 ‘Öğretmenler’

Yukarıda verilmiş olan örneklerde görüldüğü üzere Rusça ve Kırgızcada isimlerin çoğul durumlarını belirtmek için kullanılan ekler isimlerin sonlarında yer almıştır. Çince bu açıdan Rusça ve Kırgızca ile benzerlik göstermektedir. Modern Rusça “VO” yapılı bir dil olarak kabul edilmiş olsa da isimlere çoğulluk niteliği kazandırma amacı ile kullanılan ekler günümüzde bu açıdan değişmeden halen eski Slav dillerine uygun biçimde isimlerin sonlarına getirilmektedir. Rusça çoğul ekleri bakımından “OV”dillerin sıralamasını kullanmaktadır. Çin Han ırkı ve eski tibet dilleri (汉藏语序- hàn zàng yǔ xù) sıralamaları açısından “OV”olarak kabul edilmiştir. Modern Çince bu açıdan modern Rusçaya benzer şekilde eski antik Çin dillerinin özelliklerini günümüze değin koruyarak getirmiştir.

- İsim + İyelik Eki (V→O)
 İyelik Eki + İsim (O←V)

Günümüze değin yapılan incelemelerde fiilleri nesne önlerinde yer alan dillerin iyelik eklerinin iyelik durumu oluşturulacak olan isimlerden sonra gelme eğilimi gösterdiği görülmüştür. Fakat bu durum her zaman geçerli değildir. Modern Rus dili eski slav dillerinin özelliklerini koruyarak “VO” dilleri ile uyuşmayan son ek alabilme özelliği taşımaktadır. Bu durum iyelik eklerinin kullanımı açısından daha serberst bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur. Fiilleri nesne sonlarında yer alan dillerde ise iyelik eklerinin sadece ve sadece iyelik durumu oluşturulacak isimlerin önlerinde yer aldığı sürekli tekrarlanan bir görüş olmasına karşın Kazakça, Özbekçe, Uygurca ve Kırgızca gibi Türk dillerinde iyelik durumunu oluşturan, sahip olan ve sahip olunanı belirtmek için kullanılan her iki öge için ayrı ayrı iyelik ekleri kullanılmaktadır. Fakat Korece ve Japonca gibi aynı şekilde fiilleri nesne sonlarında yer alan diğer “OV” tipi dillerde iyelik ekleri sadece isimlerin önlerinde yer alabilmektedir. Buna göre cümle kalıbının bu şekilde düzenlenmesi daha uygun olacaktır. “VO” ve “OV” dillerde eğer sadece bir adet iyelik eki mevcut ise, “VO” tipi dillerde iyelik ekleri isimlerden sonra, “OV” tipi dillerde ise isimlerden önce yer alma eğilimi göstermektedir. Ancak bu dillerde aynı anda sahip olan ve sahip olunanı belirtmek için kullanılan iki adet

iyelik eki mevcut ise, sıralama iyelik eklerinin kullanım amacına göre değişiklik gösterebilmektedir. Aşağıda Rusça ve Kırgızcadaki durum ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

- (5) (a) деньги брат-**a**. (R)
Dengi br**a**t-**a**.
N. Erkek kardeş – GEN.
'Para erkek kardeşimin'
- (b) Брат-**ов** деньги.
Brat-**ov** dengi.
Erkek kardeş- GEN.PL. N.
'Erkek kardeşlerimin parası'
- (c) Мои деньги.
Мои dengi.
GEN. N.
'Benim param'
- (d) Акча иним-**дин**. (K)
Акча in**im**-**din**.
N. Erkek kardeş-GEN.
'Para erkek kardeşimin'
- (e) иним-**дин** акча-**сы**.
in**im**-**din** акча-**si**.
Erkek kardeş-GEN. N- GEN.
'Erkek kardeşimin parası'
- (f) Биз-**дин** үй чоң.
Biz-**din** üy çon.
SG1.PL- GEN. N. Adj.
'Bizim ev büyük'

(5a), (5b) ve (5c) örneklerinde görüldüğü üzere Rus dilinde iyelik durumu bildiren ögeler sahip olunanı belirten isimlerin önlerine ve sonlarına gelebilmektedir. Ancak eğer sahip olanı bildiren isim tekil ise bir tek fiilleri önde olan "VO" dilleri'nin "İsim + İyelik" şeklindeki sıralaması kullanılır. Eğer sahip olanı belirten isim çoğulsa, ya da iyelik durumu kişi zamiri ile belirtilmiş ise, sadece fiilleri sonda olan "OV" dillerin sıralama biçimi kullanılabilir. (5d), (5e) ve (5f) örneklerinde görüldüğü üzere Kırgızcada sahip olanın ve sahip olunanın iyelik durumunu belirtmek için kullanılan iki farklı iyelik eki mevcuttur. (5d) örneğinde sahip olanın iyelik durumunu belirten ek "-дин" sahip olunanı belirtmek için kullanılan isim "Акча" dan sonra gelerek fiilleri önde olan dillere uygun bir sıralama kullanmıştır. (5e) örneğinde sahip olanın iyelik durumunu belirtmede kullanılan ek "-дин" sahip olunanı belirtmek için kullanılan isim "Акча" dan önce gelirken, sahip olunanın iyelik durumunu belirtmek için kullanılan ek "-сы" sahip olunanı belirtmek için kullanılan ismin hemen sonuna eklenerek, ortaya aynı anda her iki tip dil sıralama biçimine uyum gösteren "GEN+N+GEN" şeklindeki bir ifade biçimi çıkmıştır. (5e) örneğinde iyelik durumu kişi zamiri ile "OV" tip dillere uygun şekilde belirtilmiştir. Çince "OV" tipi dillere uygun olan "İyelik + İsim" şeklindeki sıralamayı kullanmaktadır.

Танımlayıcı + İsim (V→O)
İsim + Танımlayıcı (O←V)

Dilbilgisi açısından Rusça ve Kırgızca içerisinde kabul edilmiş bir tanımlayıcı (Article) mevcut değildir. Ancak tanımlayıcı kullanımı olmayan dillerde niteleme işlevi görerek belirtme görevi üstlenen sayı ve işaret unsurları ile karşılık bulabilmektedirler. Tanımlayıcıların temel görevleri isimleri niteleyerek belirli ve belirsiz olarak tanımlanmalarına yardımcı olmaktır (Keskin, 2021, s. 10). Örneğin:

- (6) (a) Güzel bir şarkı söyledim.
 (b) Uzun bir yol gittim.
 (c) Yakışıklı bir hırsız gördüm.
 (d) Akıllı bir çocuğu var.

Yukarıda verilen Türkçe örneklerde bir sayıyı kullanılarak ifadelerde işlev açısından tanımlayıcılara karşılık gelen durumlar belirtilmeye çalışılmıştır. Bir sayısının tanımlayıcılar ile benzer işlevlere sahip olduğunu anlamının en basit yolu ifadelerden çıkartmaktır. Bir sayıyı çıkartıldığında ifadelerde yer alan öğelerin belirliden belirsiz şeklinde değişime uğradığı net bir biçimde görülebilmektedir. (6a) örneğinde bir sayıyı kullanılmadığı taktirde ifadeye şarkıyı söyleme eyleminin güzel olduğu ya da güzel bir şarkı seçilerek söylendiği belli olamamaktadır. Diğer örnekler de benzer durumdadır. Bir sayıyı ile ifadelerde isimler belirli bir hal kazanmaktadır. Tanımlayıcılar ile benzer işleve sahip olduklarının anlaşılmasının bir diğer yolu ise başka sayılar ile yer değiştirmektir. Açıkça görüldüğü üzere bir sayıyı diğer sayılar ile değiştirmek mümkün değildir. Bu durum belki de tanımlayıcı kullanımı mevcut olmayan dillerde sayıların veya benzer öğelerin kullanılması yolu ile zaman içerisinde tanımlayıcı niteliği kazanmaya başlayabileceğini, dillerde bu tür gelişmelerin görülebileceğine verilebilecek bir örnek olarak ele alınabilmektedir. Kırgızca ve Rusçada benzer durumlar söz konusudur.

Çin dilinde kabul edilen bir tanımlayıcı mevcut değildir. Ancak gerekli görüldüğü taktirde bu tür ifadelerin sayılar yardımıyla kurulabilmesi mümkündür. Jin ve Yu (2012, s. 26) göre Çin dilinde işaret ögesi olarak kullanılan “这(zhè)” ve bir sayıyı belirtmek için kullanılan “一(yī)” karakterleri tanımlayıcı olan öğelerin işlevlerini de yerine getirebilmektedir. Dillerde sayılar isimlerden önde gelme eğilimi gösterdiğinden, Çince ve Kırgızca gibi dillerde bu ifadelerin karşılığı olan ifadeleri başka öğeler aracılığı ile oluşturulduğunda “Tanımlayıcı + İsim” şeklinde bir sıralamaya ulaşılabileceğini tahmin edebilmek mümkündür. Eğer bir dilde kendine has bir tanımlayıcı mevcut değil ise ve diğer dillere karşılık olarak sayılar yardımı ile bu tür bir ifade kurulması gerekiyor ise, sayılar her zaman isimlerden önde yer alma eğilimi gösterecektir. Bu ifadeler zamirlere benzer şekilde oldukça sabit bir konumda kullanıma sahip olacaktır.

- (7) İstek Fiili + Fiil (V→O)
 Fiil + İstek Fiili (O←V)

- (a) Он **хочет** поехать в турцию. (R)
 On **khochet** poyekhat vı turtsiyu.
 SG1. WANT . V. ALL. N
 ‘O Türkiye’ye gitmek istiyor.’
- (b) Түркия-га кеткиси **келет**. (K)
 Türkiya-ga ketkisi **kelet**.
 N-ALL V . WANT
 ‘Türkiyeye gitmek istiyor.’

(7a) örneğinde Rusça istek fiili “хочет” fiilleri nesne önlerinde yer alan “VO” sıralamalı dillere uygun olarak gitmek anlamına gelen fiil “поехать”ın önünde yer almıştır. (7b) örneğinde görüldüğü üzere Kırgızcada istek belirten fiil “келет” gitmek anlamına gelen fiil “кеткиси” den sonra gelerek fiilleri sonda olan “OV” dillere uygun bir sıralama kullanmıştır. Çince bu açıdan Rusça ile aynı sıralamayı

kullanılmaktadır. Kırgızcada gitmek fiilinin karşılığı olan “кeтүү” sözcüğü yerine dilimizde varmak, ulaşmak anlamları ile yakınlık taşıyan “бапыу” sözcüğü daha sık kullanılmaktadır. “кeтүү” sözcüğü sözlü iletişim içerisinde daha sık kullanılmaktadır.

Olumsuzluk Ögesi + Fiil (V→O)

Fiil + Olumsuzluk Ögesi (O←V)

Dillerde olumsuzluk durumu oluşturan ögelerin konumları fiillerden önce “Neg + V” ya da fiillerden sonra “V + Neg” olmak koşulu ile ikiye ayrılır. Temel cümle sıralamaları açısından nesnesi fiillerinden sonra gelen sağa yönelimli dillerde olumsuzluk durumu oluşturan ögeler fiillerden önce yer alma eğilimi gösterirken, temel cümle sıralamaları açısından nesnelere fiillerden önce gelen sola yönelimli dillerde ise olumsuzluk durumu oluşturan ögeler fiillerden sonra gelmektedir. Dillerde olumsuzluk durumu farklı ögeler ile belirtilebilmektedir. Bazı dillerde olumsuzluk durumu oluşturan yardımcı fiiller kullanılırken, bazı dillerde olumsuzluk durumu oluşturmak için kullanılan fiil olmaksızın tek başlarına yanıt verebilme niteliğine sahip olmayan ekler kullanılır. Bazı dillerde olumsuzluk bildiren ögeler zamirler ile eşleştirilir dolayısıyla sadece zamirler ile aynı konumda yer alırlar. Rusça olumsuzluk durumu belirtmek için yardımcı fiil kullanır ve hemen hemen her zaman fiillerden önce ya da cümle başlarında yer alır. Kırgızcada olumsuzluk durumu belirtmek için tek başlarına kullanıma sahip olmayan, ancak fiillerin sonlarına getirilerek olumsuz bir ifade oluşmasını sağlayan ekler kullanılır. Aşağıda Rusça ve Kırgızca'nın durumu örneklerle incelenmiştir.

(8) (a) Я **не** говорю по французски. (R)
Ya **не** govoryu po frantsuzski.
1SG. NEG. V. ADP. N (ADP: ADPOSITION)
'Ben Fransızca konuşmıyorum.'

(b) Мен француз тилин бил**бе**йм. (K)
Men frantsuz tilin bil**be**yem.
1SG. N. V-NEG-1SG.
'Ben Fransız dilini bilmiyorum.'

Örneklerde görüldüğü üzere Rusça fiilleri önde olan diller ile uyumlu olarak “Neg + V” sıralamasını kullanırken, Kırgızca fiilleri sonda olan dillerle uyumlu olan “V + Neg” sıralamasını kullanmıştır. Çin dilinde fiilleri önde olan ve fiilleri sonda olan dillerdeki her iki tip sıralama eşit oranda mevcuttur, fakat kullanım koşulları farklılık sergilemektedir. Rus dilinde bir alanda ihtisas sahibi olma durumu ya da bir alanda çalışma yapma durumu bildirirken “по” edatı kullanılır (Yetimakan & Stoletneya, 1998, s. 176). Dil tipolojisi içerisinde bu tür edatlar için çoğunlukla “adposition” terimi kullanılmaktadır.

Bağlantı Zarfı + Cümle (V→O)

Cümle + Bağlantı Zarfı (O←V)

Bağlantı zarfları (Correlative Adverb), bağlaçlar ile benzerlik gösteren ancak bağlaçlar gibi doğrudan bağlantı fonksiyonu üslenemeyen zarflardır. Diğer zarflar gibi fiillerin önlerine gelerek niteleyebilen, cümleleri şart, koşul ve zaman gibi anlam ilişkileri ile birbirine bağlayabilen zarf çeşididir (Keskin, 2021, s. 99). Eğer bir dilde bağlantı zarfları bir cümlenin başlangıç kısmında yer alıyor ise o dil tipolojik açıdan sağa yönelim sergileyen “V→O” tipi bir dil olarak kabul edilmektedir. Eğer bir dilde bağlantı zarfı cümlenin sonunda veya ilk cümlenin bitiş kısmı ile ikinci cümlenin başlangıç kısmı arasında yer alıyor ise bu dil tipolojik açıdan sola yönelim sergileyen “O←V” tipi bir dil olarak kabul edilmektedir.

- (9) (a) [[**Когда** [он идет домой] магазин закрывается. (R)
 [[**Kogda** [on idet domoy] magazin zakryvayetsya.
 CORRELATIVE ADV. 3SG. V1. N1. N2. V2.
 ‘O eve gittiğinde market kapanır.’
- (b) [[**Үйгө келээри**] **менен**] азык-түлүк дүкөнү жабылат. (K)
 [[**Üygö keleeri**] **menen**] azık-tülük dükönü jabılat.
 N1. V1 CORRELATIVE ADV. N2. V2.
 ‘Eve geldiğinde market kapanır’

Görüldüğü üzere Rus dilinde her iki kısa cümle arasında bağlantı kurarak anlam ilişkisi oluşturan bağlantı zarfı “Когда” cümle başında, ikinci eylemin gelişimine sebep veren ana eylemi ifade eden fiil “идет” den hemen önce yer alırken, Kırgızcada bu eylemi ifade eden fiilden hemen sonra, diğer eylemi ifade eden cümlenin hemen başında her iki eylemin ortasında yer almıştır. Çince bu açıdan Rusça ve diğer “VO” tipi diller ile benzer bir sıralamaya sahiptir.

- (10) Zaman Belirten Yardımcı Fiil + Fiil (V→O)
 Fii + Zaman Belirten Yardımcı Fiil (O←V)

- (a) Он **будет** смотреть. (R)
 On **budet** smotret.
 3SG. AUX. V.
 ‘O izlemiş olacak.’
- (b) Ал **көргөн** **болот**. (K)
 Al **körgön** **bolot**.
 3SG. V. AUX.
 ‘O izlemiş olacak.’

Rusça ve Kırgızcada zaman belirten yardımcı fiiller “будет” ve “болот” birbirlerinden farklı şekilde sıralanmıştır. Rusça bu açıdan diğer “VO” tipi diller ile ortaklık sergilemektedir. Kırgızca ise diğer “OV” tipi diller ile ortaklık sergilemektedir. Çin dilinde geçmiş zamanı belirtmek için “着(zhe), 了(le), 过(guò)” şeklindeki üç adet karakter kullanılmaktadır. Bu karakterler Çince dilbilgisinde fiil olarak tanımlanamadığından dolayı Rusça ve Kırgızca ile kıyaslama yapılması mümkün değildir. Ancak bu karakterler her zaman fiillerden sonra gelmektedir. Çin dilinde gelecek zaman çoğunlukla “要(yào)” fiili yardımı ile belirtilmektedir. Bu fiil her zaman diğer fiillerden önce gelir ve gelecek zamanın belirtilmesi dışında istemek, gerek duymak anlamlarında kullanılabilir. Bu nedenle Çince dilbilgisi içerisinde yardımcı fiil olarak kabul görmemiştir.

- İmek Fiili + Doğrulanın İfade (V→O)
 Doğrulanın İfade + İmek Fiili (O←V)

Dillerde tanımlama özelliğine sahip olan doğrulanın yüklem ifadesi (Predicative) ve imek fiili (copula) arasındaki sıralama, dillerin sağ ve sola yönelim şekilleri ile doğrudan ilişkilidir. Adı geçen yönelimin dillerin yazımdaki yönleri ile hiç bir alakası yoktur. Dil tipolojisi içerisinde eğer bir dilin nesnesi fiilden sonra geliyor ve nesne fiilin sağ tarafında yer alıyor ise bu dil sağa yönelimli bir dil olarak tanımlanmaktadır. Eğer bir dilin nesnesi fiilin sol tarafında yer alıyor ise bu dil sola yönelimli bir dil olarak kabul edilmektedir. Diğer öğelerin konumları bu yönelim ile doğrudan ilişkilidir. Eğer bir dilde imek fiili mevcut ise ve bu dilin imek fiili doğrulayıcı nitelik taşıyan yüklem cümlesinden önce geliyor ise, bu dildeki nesne her zaman fiillerden sonra gelmektedir. Eğer sıralama bunun tam tersi ise, bu dildeki nesne her zaman

fiillerden önce yer almaktadır. Modern Rusçada imek fiili oldukça sınırlı bir kullanıma sahiptir. Rus dilindeki İmek fiili resmi yazışmalarda slav dillerinin eski dilbilgisi yapısına uygun olarak doğrulanan ifadeye sahip olan yüklem cümlelerinin önlere yer alır. Bu ifadelerin Rusça sözlü iletişimde kullanımı doğal kabul edilmeyip kullanımına oldukça az rastlanmaktadır. Kırgızca dilbilgisi içerisinde imek fiili için henüz bir tanımlama yapılmamıştır. Buna rağmen Kırgızcadaki “элек” sözcüğünü imek fiili olarak tanımlamış olan çalışmalarda mevcuttur. Ergasheva (2017, s. 86) göre Kırgızcadaki imek fiili “элек”, sıfat-fiil yan cümlesi ile birlikte kullanılarak, “Çoguluşka kele elek ata eneler bar: Toplantıya henüz gelmeyen ebeveynler var” şeklindeki bir ifade oluşturmuştur. Ancak burada “элек” sözcüğü kırgız dilindeki gelmek fiili “kele” ye yalnızca olumsuzluk anlamı kazandırmıştır. Dolayısıyla imek fiili veya kopula olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Kırgızca dilbilgisi içerisinde “элек(елек)” temelde fiillere olumsuz anlam yüklemek ve “кел-ген эле-к(gel-miş-ti-k)” geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman gibi zamanların çeşitli hikayelerini belirtmek için kullanılır. Bu açıdan Türkçe “-dir” ile hiç bir benzerliğe sahip değildir. Yine de Kırgızcada bu kalıbın ek fiiller yardımı ile incelenmesi mümkün görülmektedir. Aşağıda Rusça ve Kırgızca örneklerine yer verilmiştir.

- (11) (a) Я есть профессор. (R)
Ya yest professor.
1SG. COP. N.
'Ben Profesörüm.'
- (b) мен мугалим-мин. (K)
Men mugalim-min.
1SG. N-COP.
'Ben öğretmenim'.

(11a) Örneğinde görüldüğü üzere Rus dilinde kopula “есть (являюсь)” tanımlama niteliği taşıyan ifade “профессор” den önce yer almıştır. Ancak sözlü ve resmi olmayan yazılı ifadelerde imek fiili kullanımı doğal karşılanmamaktadır. “Я есть профессор” ifadesi içerisindeki imek fiili sözlü iletişimde kullanılmaz ve ortaya anlam açısından hiç bir değişikliğe uğramayan “Я профессор (Ben Profesörüm)” şeklinde bir kullanım çıkmış olur. Kırgızcada “öğretmen-**dir**, hızlı-**dır**” şeklinde imek fiili ile kurulmuş olan ifadelerin karşılıkları mevcut değildir. Fakat isimlere yüklem özelliği kazandırabilen ek fiiller mevcuttur. (11b) örneğinde “-мин” ek fiili yüklem niteliği kazandırarak isimden sonra yer almıştır. Dolayısıyla Rusça ile Kırgızca birbirlerinden tamamen zıt olan sıralama biçimlerini kullanmıştır. Çin dilinde kopula bulunmadığından Rusça ve Kırgızca ile karşılaştırılması mümkün değildir. Rusça bu açıdan “VO” diller ile benzerlik göstermektedir. Kırgızca ile yapılacak karşılaştırmalar için kopula yerine ek fiil kullanılabilir.

- (12) Fiil + Ekli Cümle (V→O)
Ekli Cümle + Fiil (O←V)

- (a) Дети спят [в машине] / Дети играют [с машинами]. (R)
Deti spyat [v1 mashine] / Deti igrayut [s1 mashinami].
3SG. V. PRE. N. / 3SG. V. PRE. N.
'Arabada uyuyan çocuklar / Arabayla oynayan çocuklar.'
- (b) [Унаада] уктап жаткан балдар / [Унаа **менен**] ойногон балдар. (K)
[Unaada] uktap jatkan baldar / [Unaa **menen**] oynogon baldar.
N-POST. V. 3SG. / N. POST. VI. 3SG.
'Arabada uyuyan çocuklar / Arabayla oynayan çocuklar.'

(12a) Rusça örneğinde fiil “VO” dillere uygun olarak ek alan isim cümlesinden önce yer almıştır. Rusçada özel kullanıma sahip olan “ради(іçin),назад (önce),спустя(sonra)” gibi bazı edatların dışında sıralama fiili önde olan “VO” tipi diller ile aynıdır. (12b) Kırgızca örneğinde fiil “OV” dillere uygun olarak ek alan isim cümlesinden sonra yer almıştır. Kırgız dilinde başka bir sıralama mevcut değildir. Çin dilinde “fiil +ekli cümle” ve “ekli cümle + fiil” şeklindeki her iki tip sıralama aynı oranda kabul görmektedir. Bu açıdan Rusça ve Kırgızca ile oldukça farklıdır.

(13) Ek + İsim (V→O)

İsim + Ek (O←V)

(a) **В школе.** (R)

vi shkole.

PRE. N. (PRE: PREPOSITION)

‘Okulda’

(b) **Мектеп-те.** (K)

Mektep-te.

N-POST. (POST: POSTPOSITION)

‘Okulda’

Rusça ve Kırgızcada verilmiş olan örneklerde görüldüğü üzere isim ve eklerin sıralaması tamamen zıt bir biçimde gerçekleşmiştir. Rusça “VO” sıralamalı diller ile aynı, Kırgızca ise “OV” sıralamalı diller ile aynıdır. Çince bu açıdan Rusça ve Kırgızcadan farklıdır. Fiili önde olan ve fiili sonda olan dillerin her ikisine birden hitap edebilmektedir (Keskin, 2021). Jin & Yu (2012) göre Çin dili bu açıdan “ek+isim”, “isim+ek” ve “ek + isim + ek” olmak üzere farklı sıralama çeşitlerini aynı anda kullanarak, tüm diğer “VO” tip dillere aykırıdır. Bu Çin diline has bir özelliktir. Diğer “OV - VO” tipi sıralamasını kullanan diller için böyle bir durum ihtimal dışıdır.

Tamamlayıcı + Cümle (V→O)

Cümle + Tamamlayıcı (O←V)

Dillerde tamamlayıcılar (complementizer) ve isim cümleleri arasındaki sıralamanın dillerin temel cümle sıralama biçimlerine bağlı olarak değişiklik gösterdiği bilinen bir gerçektir. Görevleri açısından ön cümleyi yan cümleye bağlayarak tamamlama işlemi gerçekleştirirler. Keskin’e (2021, s. 103) göre Tamamlayıcılara geleneksel dil bilimi sistemleri içerisinde bağlaç olarak da değinilmektedir. Eğer bir dilde nesnel fiillerin önlerinde yer alıyor ise o dilde tamamlayıcılar fiillere eş bir sıralama biçimini kullanarak isim cümlelerinin sonlarında yer almaktadır. Eğer bir dilde nesnel fiillerin sonlarında yer alıyor ise o dilde tamamlayıcılar isim cümlelerinin önlerinde yer almaktadır. İngilizce tamamlayıcı kullanımı açısından verilebilecek en güzel örneklerden biridir. “The teacher knows **that** Ayşe ate the cookies.” İfadesinde “**that**” öndeki cümle ile sonraki cümleyi bağlayarak bir anlam ilişkisi oluşturmuştur. Tamamlayıcılar ingilizcede çok sık kullanılmaktadır. Rus dili gramerinde tamamlayıcılara has bir kısım ayrılmamasına karşın günlük iletişimde oldukça sık kullanılmaktadır. Kırgızcada tamamlayıcı yoktur, ancak işaret sıfatları ve isimlerin sonlarına getirilen iyelik ekleri benzer şekilde görevleri üstlenebilmektedir.

(14) (a) Ты знаешь, что **этот** [Айше съел торт]. (R)

Ty znayesh, şito **etot** [Ayşe syel tort].

2SG. V1., COMP. 3SG. V2. N.

‘Sen bu Ayşenin pastayı yediğini biliyorsun.’

- (b) Сен (бул) [Айше] -нин тортту жегенин билесин. (K)
Sen (bul) [Ayşe] -nin torttu jegenin bilesin.
2SG. (COMP.) 3SG-COMP. N. V1. V2.
'Sen bu Ayşenin pastayı yediğini biliyorsun'

(14a) örneğinde tanımlayıcı görevini üstlenen “этор” isim cümlesinden önce gelerek “VO” tipi dillere uygun bir sıralama kullanmıştır. Rus dilinin bu açıdan “VO” tipi bir sıralamaya sahip olduğunu gösteren diğer bir delil ise zarf ve soru sözcüklerinin sola yönelim göstererek cümle başlarında yer almasıdır (Wang, 2011, s. 157). Kırgızcada işaret sıfatı olarak görev üstlenen “bu” ögesi cümleden çıkarılsa dahi anlam açısından hiçbir bozulma olmayacaktır. Ancak kişi adı “Айше (Ayşe)” için iyelik eki gibi görünen ancak tamamlama görevi üstlenerek ön cümleyi sonraki cümleye bağlayan “-нин(-nin)” eki mutlaka kullanılmalıdır. Dolayısıyla fazladan bir vurgu yapılmaya gereği duyulmadığı takdirde Kırgızcada tamamlayıcıların “OV” tipi dillere uygun bir biçimde isim cümlelerinden sonra geldiği açıkça görülmektedir.

Soru Sözcüğü + Cümle (V→O)
Cümle + Soru Sözcüğü (O←V)

Dillerde soru ifadesi oluşumunu sağlayan sözcükler “Question particle (ekler)” ve cümle arasındaki sıralama, dillerin tipolojik yapıları ile doğrudan ilişkilidir. Eğer bir dilde fiiller genel olarak nesnelere önlerinde yer alıyor ise o dilde soru ifadesinin oluşumunu sağlayan sözcük ya da ekler cümlelerin başında yer almaktadır. Eğer bir dilde sıralama bunun tersi ise, o dilde genel olarak nesnelere fiillerin önlerinde yer almaktadır. Zamirlere benzer bir nitelikte olan “ne?, neden?, nerede?, kim?, nasıl?” şeklindeki soru öğelerinin tek başlarına kullanılmayan soru sözcükleri ve soru ekleri ile karıştırılmamaları gerekmektedir. Zamir niteliği taşıyan soru unsurları zamirler ile aynı sıralama şekillerini kullanarak genelde cümle başlarında yer alma eğilimi gösterirler. Aşağıda Rusça ve Kırgızcada soru oluşumunu sağlayan sözcük ve ekler cümledeki konumları bakımından incelenmiştir.

- (15) (a) Знаете ли [вы турецкий]? (R)
Znayete li [vı turetskiy]?
V. QP. N. (QP: QUESTION PARTICLE)
'Siz Türkçe biliyor musunuz?'
- (b) [Сиз Түркчө] билесиз-би? (K)
[Siz Türkçö] bilesiz-bi?
1SG.PLS. N. V-QP. (QP: QUESTION PARTICLE)
'Siz Türkçe biliyor musunuz?'

Yukarıda (15a) örneği gösteriyor ki, Rus dilinde soru oluşumunu sağlayan öge “ли” sorunun muhatabını belirten isim cümlesi “вы турецкий” den önce gelmiştir. Kırgızca (15b) örneğinde soru ifadesi oluşturmak için “-би” ekini kullanmıştır. Kırgızcada “-би” eki sorunun muhatabını belirten isim cümlesi “Сиз Түркчө билесиз” den sonra gelmiştir. Her iki dilde de fiiller “Знаете” ve “билесиз” soru (eki) sözcüğünden önce yer almaktadır. Ancak Rusçada sorunun muhatabını oluşturan kişi zamiri “Вы” ve sorunun konusunu oluşturan öge “турецкий” soru sözcüğünden sonra gelirken, Kırgızcada sorunun muhatabını oluşturan kişi zamiri “Сиз” ve sorunun konusunu oluşturan öge “Түркчө” soru ekinden önce gelmiştir. Bu açıdan Rusça “VO”, Kırgızca ise “OV” dillere uygun bir yönelim sergilemiştir. Çin dilinde soru eki her zaman cümle sonunda yer almaktadır.

(16) Meslek İsmi + Kişi İsmi (V→O)
Kişi İsmi + Meslek İsmi (O←V)

- (a) Преподаватель **Николаев.** (R)
Prepodavatel **Nikolayev.**
N2. N1.
'Nikolaev Носа'
- (b) **Николаев** Агай. (K)
Nikolayev Агау.
N1. N2.
'Nikolayev Носа'

Yukarıda verilmiş olan örneklerde görüldüğü üzere Rusça ve Kırgızcada meslek isimlerini bildiren ögeler ve kişi isimleri birbirlerinden zıt bir biçimde sıralanmıştır. Çince bu açıdan Kırgızcaya benzerlik göstermektedir.

(17) Yakınlık Belirten İsim + Kişi İsmi (V→O)
Kişi İsmi + Yakınlık Belirten İsim (O←V)

- (a) **Тетя** Мила. (R)
Tetya Мила.
N2. N1.
'Mila Teyze'
- (b) Нүргүл **Эжеке.** (K)
Nurgül **Ejeke.**
N1. N2.
'Nurgül Teyze'

(17a) örneğinde yakınlık belirten isim “Тетя” kişi ismi “Мила”dan önce gelir iken, (17b) örneğinde yakınlık belirten isim “Эжеке” kişi ismi “Нүргүл”den sonra gelmektedir. Rusça'nın sıralaması “VO” dillere uygundur. Çince Kırgızca ile aynı şekilde “OV” diller ile benzerlik göstermektedir.

(18) Saygı Durumu Belirten İsim + Kişi İsmi (V→O)
Kişi İsmi + Saygı Durumu Belirten İsim (O←V)

- (a) **Господин** Алмаз. (R)
Gospodin Алмаз.
N2. N1.
'Almaz bey'
- (b) Алмаз **мырза.** (K)
Almaz **mırza.**
N1. N2.
'Almaz bey'

Rusça örneği (18a) da saygı durumunu ifade etmek için kullanılan “Господин” sözcüğü kişi adından hemen önce gelmektedir. Kırgızca örneği (18b) de sıralama bunun tamamen ters yönünde gerçekleşmiştir. Rusça “VO” tipi dillerin ifade biçimini kullanmakta iken, Kırgızca “OV” tipi dillerin ifade biçimini kullanmıştır. Çince bu açıdan Rusça ile farklı, Kırgızca ile aynı sıralamaya sahiptir.

(19) Zamanı Sınırlayan İsim + Zaman Belirten İsim (V→O)
Zaman Belirten İsim + Zamanı Sınırlayan İsim (O←V)

a)	<u>начало года</u> <u>Nachalo goda</u> N2. N1. 'Yılbaşı'	<u>середина года</u> <u>Seredina goda</u> N2. N1. 'Yıl ortası'	<u>конец года</u> <u>Konets goda</u> N2. N1. 'Yıl sonu'	(R)
	<u>начало месяца</u> <u>Nachalo mesyatsa</u> N2. N1. 'Ay başı'	<u>середина месяца</u> <u>Seredina mesyatsa</u> N2. N1. 'Ay ortası'	<u>конец месяца</u> <u>Konets mesyatsa</u> N2. N1. 'Ay sonu'	
	<u>начало недели</u> <u>Nachalo nedeli</u> N2. N1. 'Hafta başı'	<u>середина недели</u> <u>Seredina nedeli</u> N2. N1. 'Hafta ortası'	<u>конец недели</u> <u>Konets nedeli</u> N2. N1. 'Hafta sonu'	
b)	<u>Жылдын башы</u> <u>Jıldın başı</u> N1. N2. 'Yılbaşı'	<u>Жылдын ортосу</u> <u>Jıldın ortosu</u> N1. N2. 'Yıl ortası'	<u>Жылдын аягы</u> <u>Jıldın аягы</u> N1. N2. 'Yıl sonu'	(K)
	<u>Айдын башы</u> <u>Aydın başı</u> N1. N2. 'Ay başı'	<u>Айдын ортосу</u> <u>Aydın ortosu</u> N1. N2. 'Ay ortası'	<u>Айдын аягы</u> <u>Aydın аягы</u> N1. N2. 'Ay sonu'	
	<u>Жуманын башы</u> <u>Jumanın başı</u> N1. N2. 'Hafta başı'	<u>Жуманын ортосу</u> <u>Jumanın ortosu</u> N1. N2. 'Hafta ortası'	<u>Жуманын аягы</u> <u>Jumanın аягы</u> N1. N2. 'Hafta sonu'	

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere, Rusça ve Kırgızcada zaman belirten isimler ile zamana belirli bir sınırlama getirmek için kullanılan isimimsi ögeler birbirine tamamen zıt bir biçimde sıralanmıştır. Bu açıdan Rusça “VO” tipi diller ile aynı sıralamaya kullanırken, Kırgızca “OV” tipi dillerin sıralamasını kullanmaktadır. Çince de sıralama Kırgızca ile aynı şekildedir.

İsim + Ek + Nitelik Belirten İsim / Nitelik Belirten İsim + İsim (V→O)
Nitelik Belirten İsim + İsim (O←V)

Fiilleri nesne önlerinde ve nesne sonlarında olan dillerde nitelik belirten isimler ve nitelik belirten isimler tarafından nitelenen isimlerin sıralamaları belirli bir kurala uygunluk göstermektedir. Fiilleri nesne sonlarında olan “OV” tipi dillerde niteleme görevi üstlenen isimler doğrudan niteleme yaparak her zaman nitelenen isimlerin önlerinde yer alır. “OV” tipi dillerde niteleme görevi üstlenen isimlerin doğrudan ya da dolaylı niteleme ile nitelenen isimlerden sonra geldiği bir sıralamaya rastlanmamıştır. Bu da “OV” dillerin “VO” dillere kıyasla daha sabit bir yapıda olduğunun, “VO” dillerin daha değişken olduğunun belirtisi olarak kabul görebilmektedir. Fiilleri nesne önlerinde yer alan “VO” tipi dillerde iki tip sıralama görülmüştür. Eğer nitelenen isim ve niteleyen isim arasında ek kullanılıyor ise, dolaylı niteleme yöntemi ile sıralama “nitelenen isim + ek +niteleyen isim” şeklindedir. Bu tip sıralama fiilleri önde olan diller için daha doğal kabul görmektedir. Bunun sebebi nitelenen isim konum itibari ile “V” fiile eş görülmesidir. Bu dillerde sıfatlar nitelenen ögelerin sonlarında yer alma eğilimindedir. Diğer sıralama ise, ek kullanılmadan gerçekleşen doğrudan nitelemedir. Doğrudan niteleme fiilleri sonda olan dillere ait olan, fiilleri önde olan dillerde “VO” dil olarak dönüşümden öncesine dayanan ya da diğer “OV” dillerden alındığı düşünülen bir kullanım biçimidir. İngilizcenin fiilleri sonda olan “OV” tipi bir dil iken, fiilleri önde olan “VO” tipi bir dil olarak değişime uğraması bunun için verilebilecek en güzel örneklerden birisidir. İngilizcede niteleme

görevi üstlenen isimler ek almadan nitelenen isimlerin önlerinde yer almaktadır. Bu da dilin eski kullanım alışkanlığının yansıması olarak kabul görmektedir.

(20)	a)	<u>Шелковая рубашка</u> <u>Selkovaya rubaşka</u> N1. N2. 'İpek gömlek'	<u>Кожаная обувь</u> <u>Kocanaya obuvu</u> N1. N2. 'Deri ayakkabı'	<u>Золотое кольцо</u> <u>Zolotoye koltso</u> N1. N2. 'Altın yüzük'	(R)
	b)	<u>Жибек көйнөк</u> <u>Jibek köynök</u> N1. N2. 'İpek gömlek'	<u>Тери бут кийим</u> <u>Teri but kiyim</u> N1. N2. 'Deri ayakkabı'	<u>Алтын шакек</u> <u>Altın şakek</u> N1. N2. 'Altın yüzük'	(K)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Rusça ve Kırgızca'da sıralama tamamen aynıdır. Rus dilinde sıralama İtalyanca, Fransızca ve İspanyolcadan farklı olarak, "VO" tip dillerde doğal olarak kabul edilmeyen doğrudan nitelendirme yöntemi ile gerçekleşmiştir. Çince bu açıdan Rusça ve Kırgızca ile aynı sıralamayı kullanmaktadır.

Çince, Rusça ve Kırgızca'nın Tipolojik Açısından İncelenmesi

Yapılan inceleme sonucunda Çince, Rusça ve Kırgızca arasındaki benzer ve farklı olan sıralama biçimleri aşağıda net bir biçimde gösterilmiştir. Çin dilinde karşılık bulmayan 2 adet, Rus dilinde karşılık bulmayan 1 adet, Kırgız dilinde ise imelik fiili mevcut olmadığından doğrudan karşılık bulmayan ancak isimlere yüklem niteliği kazandıran ek fiiller aracılığı ile karşılık bulabilen 1 adet cümle kalıbı mevcuttur. Tablo içerisinde "+" kullanılan sıralama türünü belirtir. "-" kullanılmayan sıralama türünü belirtir. "Yeşil" aynı anda karşılık bulan iki tip sıralamayı (yönelimi) belirtir. "Sarı" sadece "VO" tipi sıralamayı belirtir. "Mavi" sadece "OV" tipi sıralamayı belirtir.

Tablo 3. Çince, Rusça ve Kırgızca'nın tipolojik yapısı

CÜMLE KALIBLARI	Çince		Rusça		Kırgızca	
	VO	OV	VO	OV	VO	OV
1 Karşılaştırma Unsuru İle Sıfat	+	+	+			+
2 Yöntem Zarfı İle Fiil	+	+	+			+
3 İlgili Zamiri İle İsim		+	+			+
4 İsim İle Çoğul Eki		+		+		+
5 İyelik Eki İle İsim		+	+	+	+	+
6 Tanımlayıcı İle İsim	+				+	
7 İstek Fiili İle Fiil	+		+			+
8 Olumsuzluk Eki İle Fiil	+	+	+			+
9 Bağlantı Zarfı İle Cümle	+		+			+
10 Yardımcı Fiil İle Fiil			+			+

11	Doğrulayıcı Fiil İle İmek Fiili				+			+
12	Ekli Cümle İle Fiil	+	+	+				+
13	İsim Cümlesi İle Ek	+	+	+				+
14	Tamamlayıcı İle Cümle	+		+				+
15	Soru Sözcüğü İle Cümle			+	+			+
16	Kişi Adı İle Meslek Adı			+	+			+
17	Kişi Adı İle Kan Bağı Belirten Ad			+	+			+
18	Kişi Adı İle Saygı Belirten Ad			+	+			+
19	Zamanı Belirten İsim İle Sınırlayan İsim			+	+			+
20	Nitelik Belirten İsim İle Nesne İsmi			+		+		+

Yukarıda verilmiş olan tabloda dillerin cümle sıralamaları açısından değerlendirilmesinde ve tipolojik yönelimlerini belirlemede doğrudan etkili olduğu düşünülen 20 adet cümle kalıbı Çince, Rusça ve Kırgızca bakımından işlenmiştir. Çince, Rusça ve Kırgızca'da benzerlikler ve farklılıklar çok net bir biçimde görülmektedir.

Çin dilinde aynı anda hem Kırgız diline hem de Rus diline hitap edebilen “karşılaştırma unsuru ve sıfat, yöntem zarfı ve fiil, olumsuzluk eki ve fiil, ek alan cümle ve fiil, isim ve ek” olmak üzere 5 adet yönelim mevcuttur. Bu cümleler hem “VO” dillere hem de “OV” dillere uygunluk sergilemektedirler. Kullanım sıklıkları bakımından “OV” dillerdeki kullanım şekilleri daha sık görülmektedir. Çin dilinde Rusça gibi “VO” dillerin sıralama biçimini kullanabilen “tanımlayıcı ve isim, istek belirten fiil ve fiil, cümle ve bağlantı zarfı” olmak üzere sadece 4 adet yönelim mevcuttur. Bu cümlelerin “OV” tipi dillerdeki kullanım biçimleri mevcut değildir. Çin dilinde yalnız Kırgızca gibi “OV” dillerin sıralama biçimini kullanabilen “ilgi zamiri ve isim, isim ve çoğul eki, isim ve iyelik eki, cümle ve soru sözcüğü, kişi adı ve meslek adı, kişi adı ve saygı belirten ad, kişi adı ve kan bağı belirten ad, zamanı belirten isim ve zamanı sınırlayan isim, nitelik belirten isim ve nitelenen nesne ismi” olmak üzere 9 adet yönelim mevcuttur. Bu cümlelerin VO” tipi dillerdeki kullanım biçimleri mevcut değildir.

Rus dilinde aynı anda “VO” ve “OV” diller ile uyum gösterebilen sadece 1 adet cümle kalıbı mevcuttur. Ancak kullanım sıklığı açısından “VO” tipi dillerin “isim + iyelik eki” şeklindeki kullanım biçimi daha yaygındır. “iyelik eki + isim” şeklindeki sıralama sadece isim çoğul ise doğal olarak kabul görmektedir. Rus dilinde “OV” tipi dillerin sıralama biçimlerine uyum gösteren ve eski slav dillerinde bu şekilde olduğu düşünülen “isim ve çoğul eki, niteleyen isim ve nitelenen isim” şeklindeki 2 adet ifade biçimi mevcuttur. Bunun dışındaki 16 adet cümle kalıbı sadece “VO” tipi dillerin sıralama biçimlerine uygunluk göstermektedir.

Kırgız dilinde aynı anda “VO” ve “OV” diller ile uyum gösterebilen sadece 1 adet cümle kalıbı mevcuttur. Bu Türk dillerinde benzerlik gösteren bir durumdur. Bunun başlıca sebeplerinden bir tanesi Türkçe, Kırgızca, Kazakça, Uygurca ve Azerice gibi dillerde sahip olanı ve sahip olunanı belirtmek için iki adet iyelik ekinin kullanılmasıdır. Korece ve Japonca gibi sıralama açısından Türk dillerine benzerlik gösteren diğer “OV” tipi dillerde sadece bir adet iyelik eki mevcuttur ve bu iyelik ekleri sadece sahip olanın sahip olduğu varlığı belirtme amacı ile isimlerden hemen önce gelmektedir. Sahip olunanı belirtmek için kullanılan isimler sonlarına ek almazlar. Türk dilleri bu açıdan farklılık göstermektedir. Kırgız dilinde “VO” tipi dillere benzerlik gösteren sadece 1 adet ifade biçimi mevcuttur. Kırgız dilinde tanımlayıcı (Article) mevcut değildir. Sadece bir sayısı ile Kırgızcada karşılık bulan kullanım şekilleri mevcut olduğundan bir

sayısı sayıların genel kullanım biçimlerine benzerlik göstererek isimlerden önce gelmektedir. Bunun dışındaki 18 adet cümle kalıbı sadece “OV” tipi dillerin sıralama biçimlerine uygunluk göstermektedir.

Sonuç

Çalışma neticesinde dillerin tipolojik açıdan sıralamalarını belirlemede rol oynayan 20 adet kalıbın geçerli olduğu sonucu elde edilmiştir. Çin dilinde sağa yönelimli “V→O” tipi ve sola yönelimli “O←V” tipi dillerin sıralama biçimlerini aynı anda barındıran ifade biçimi oldukça azdır. Bu nedenle Çin dili için karmaşık yapı bir dil ifadesi doğru bir tanım değildir. Çince Rusça ile benzer şekilde sadece “VO” tip sıralamayı kullanan ifadeler sayısal açıdan Kırgızcaya benzer şekilde “OV” tipi sıralamayı kullanan ifadelerden azdır. Aynı anda her iki tip sıralamayı kullanan ifadeler içinde Kırgızcaya benzer şekilde “OV” tipi sıralama biçimi daha çok tercih edilmektedir. Dolayısıyla Çince için tipik bir “VO” dil ifadesinin kullanılması yanıltıcı ve yanlış olacaktır. Çince her ne kadar fiillerinin konumları bakımından diğer “VO” tipi diller ile benzerlik gösteriyor olsa da cümle öğeleri ve sıralamaları bakımından “OV” tipi diller ile daha benzer olan bir dil olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Rusça “VO” tipi diller ile oldukça büyük bir uyum sergilemektedir. Kırgızca “OV” tipi dillerin özelliklerini sergilemektedir.

Kaynakça

- Behramoğlu, A. (1997). *50 derste Rusça*. İstanbul: Sosyal yayınlar.
- Chen, H. Z. (2011). *Duiwai Hanyu Luncong Dibaji*. Shanghai: Xuelin Chubanshe.
- Çolpon, S. (2009). *Könügülör Cıynagı Kırgız Tilin Çet Tildin Katarı Okutuu*. Bişkek.
- Dryer, M. S. (1992). The Greenbergian word order correction. *Language*, 68(1), 81-138.
- Greenberg, J. H. (1963). *Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements*. J. H. Greenberg (Yay. haz.), *Universals of Human Language* içinde (ss. 40-70). Cambridge, Mass: MIT Press.
- Haspelmath, M. (1993). *A grammar of Lezgian*. Berlin: Mouton Grammar.
- Hu, Y. S., ve Lu, B. F. (1988). Guanyu Zhıyue Hanyu Yuxu De Yixie Yinsu. *Yantai Daxue Xuebao*, 01, 55-60.
- Jin, L. X. & Yu, X. J. (2012). Congyu OV-VO Xiangguan He Bu Xiangguan Canxiang Kaocha Putonghua De Yuxu leixing. *Waiguoyu*, 02, 22-29.
- Jin, L. X. (1993). Lun Yufa Xingshi He Yufa Yiyi De Biaoxian Xingshi. *Waiguoyu*, 06, 48-82.
- Jin, L. X. (1993). Yufa Xingshi He Yufa Yiyi Jianlun. *Hanyu Xuexi*, 02, 27-29.
- Jin, L. X. (2000). *Yufa De Duo Shijiao Yanjiu*. Shanghai: Shanghai Waiyu Jiaoyu Chubanshe.
- Jin, L. X. (2007). *Yuyan Yanjiu Fangfa Daolun*. Shanghai: Shanghai Waiyu Jiaoyu Chubanshe.
- Jin, L. X. (2011). *Shenme Shi Yuyan Leixingxue*. Shanghai: Shanghai Waiyu Jiaoyu Chubanshe.
- Jin, L. X. (2016). Putonghua Hunhe Yuxu De Leixingxue Zhengju Jiqi Dongyin. *Hanyu Xuexi*, 03, 3-11.
- Jin, L. X. (2017). *Yuyan Leixingxue Tansuo*. Beijing: Shangwu Yinshuguan.
- Keskin, M., ve Jin, L.X. (2019). *Bufen “N+N” Jiegou De Yuxu Yunhan Gongxing*. Beijing: Zhongguo Renmin Daxue Disijie Yuyan Leixingxue Guoji Xueshu Yantao Hui Shang Koutou Fabiao De Lunwen.
- Keskin, M. (2020). *Jiyu Hanyu Guoji Jiaoyu De Han/Tu Yuxu Leixingxue Yanjiu*. [Doktora Tezi]. Shanghai International Studies University/ School of Chinese Studies and Exchange, SISU, Shanghai.
- Keskin, M. (2021). Çincenin tipolojik açıdan incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 87-120.
- Li, J. X. (2006). Han/E'yu Duoxiangshi Dingyu Yuxu De Renzhi Jiedu. *Hunan Shifan Daxue Waiyuxuekan*, 04, 68-71.
- Light, T. (1979). Word Order and Word Order Change in Mandarin Chinese. *Journal of Chinese Linguistics*, 7(2), 149-180.
- Liu, D. Q. (2002). Hanzang Yuyan De Ruogan Yuxu Leixingxue Ketı. *Minzu Yuwen*, 05, 1-11.
- Liu, D. Q. (2008). Hanyu Mingcixing Duanyu De Jufa Leixing Tezheng. *Zhongguo Yuwen*, 01, 3-20/95.
- Liu, Q. G. (2012). *Hanyu Guoji Jiaoyu Daolun*. Beijing: Beijing Shijie Tushu Chuban Gongsı.
- Lu, B. F., ve Jin, L. X. (2015). *Yuyan Leixingxue Jiaocheng*. Beijing: Beijing Daxue Chubanshe.
- Lu, B. F. (2018). *Hexing Tuidao Yufa*. Shanghai: Shanghai Jiaoyu Chubanshe.

- Peng, X. C. & Li, S. J., ve Wang, H. (2014). *Duiwai Hanyu Jiaoxue Yufa Shiyi 201 Li*. Beijing: Shangwu Yinshuguan.
- Shao, P. J. (2018). *E/Han Pingxing Jiegou Chengfen Yuxu Duibi Yu Fanyi Yanjiu*. [Doktora Tezi]. Shanghai International Studies University, Shanghai.
- Tai, James, H-I. (1973). *Chinese as a SOV Language*. Chicago: 9th Chicago Linguistic Society Meeting’de sunulan bildiri (ss. 659-671). Department of Asian Languages & Literatures, Amherst, Massachusetts.
- Wang, C. (2014). *Yuyan Leixingxue Shijiao Xia de E/Han Yuxu Duibi Yanjiu*. Shanghai: Shanghai Sanlian Shudian.
- Xin, D. L. & Zhang, H. S., ve Hua, S. B. (2009). *Eyu Yufa*. Beijing: Waiyujiaoxue Yu Yanjiu Chubans.
- Yetimakman, İ., ve Stoletneya, G. (1998). *Rusça dilbilgisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Fono Açıköğretim Kurumu.
- Zhang, K. (2006). *Yuyan Ceshu Lilun Ji Hanyu Ceshu Yanjiu*. Beijing: Shangwu Yinshuguan.